

Мектептегі кәсіптік бағдар
беру жұмысын
ұйымдастыруға арналған
әдістемелік ұсынымдар

Мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысы

Кәсіптік бағдар беру жұмысының мақсаттары мен міндеттері.

Қазіргі экономикалық және саяси ахуал бізді адамның жеке психофизиологиялық ерекшеліктеріне барған сайын жоғары талаптар қоюға мәжбүр етеді. Нарықтық қатынастар еңбектің сипаты мен мақсатын түбегейлі өзгертеді: оның қарқындылығы артады, шиеленіс күшейеді, жоғары кәсібилік, төзімділік пен жауапкершілік талап етіледі.

Осыған байланысты жастар мен мектеп оқушылары арасында мақсатты кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізуге көп көңіл бөлу қажет, ол жеке тұлғаның кәсіби ниетін қалыптастыруды және оны жүзеге асыру жолдарын анықтайтын негізгі факторлардың бүкіл жүйесін терең білуге негізделуі керек.

Кәсіптік бағдар беру - бұл жастарға мамандық таңдауда қабілеттері мен бейімділіктерін, кәсіби және танымдық қызығушылықтарын анықтау мен дамытуда тұлғалық-бағдарлы көмек көрсету, сондай-ақ қажеттілік пен еңбекке дайындықты қалыптастыру бойынша әлеуметтік-экономикалық, психологиялық-педагогикалық, биомедициналық және өндірістік-техникалық шаралардың ғылыми негізделген жүйесі. нарықтық жағдайда, көп құрылымды меншік нысандары мен кәсіпкерлік. Ол оқу-тәрбие процесі, оқушылармен сыныптан тыс және сыныптан тыс жұмыстар арқылы жүзеге асырылады.

Мақсаттар

- оқыту бейінін және болашақ кәсіптік қызмет саласын таңдау процесінде оқушыларға кәсіптік бағдар беру бойынша қолдау көрсету.
- мектеп оқушыларының еңбекке саналы көзқарасын қалыптастыру, өз мүмкіндіктеріне, қабілеттеріне сәйкес және еңбек нарығының талаптарын ескере отырып, қызмет саласын таңдау еркіндігі жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтау.

Тапсырмалар:

- оқушылардың қалаулары, бейімділігі және оларды оқу бейіні бойынша бөлу мүмкіндіктері туралы дәйекті мәліметтер алу;
- элективті курстардың сабақтарында және тәрбие жұмысында қолданылатын кешенді және дәстүрлі емес формалар мен әдістердің арқасында мамандандырылған оқытудың вариативтілігінің кең ауқымын қамтамасыз ету;
- жұмысқа орналасудың қиындығын болжау оңай болатын мектеп оқушыларының кейбір топтарына – түзету сыныптары мен мектептерінің оқушыларына және т.б. қосымша қолдау.;
- орта мектептің қосымша және кәсіптік білім беру мекемелерімен, сондай-ақ қала, облыс кәсіпорындарымен икемді ынтымақтастық жүйесін дамыту.

Кәсіптік бағдар беру - бұл білім беруді, тәрбиелеуді, психофизиологиялық ерекшеліктерін зерттеуді, психодиагностиканы жүргізуді, элективті курстарды ұйымдастыруды, сонымен қатар, ең бастысы, психология сабақтарын қамтитын көп қырлы жүйе. Бұл кездейсоқ емес, өйткені олар тек арнайы ұйымдастырылған қарым-қатынас әрекеті арқылы оқушының психикасына тікелей әсер етеді. Т.о. келесі аспектілерді ажыратуға болады: әлеуметтік, экономикалық, психологиялық-педагогикалық, медициналық-физиологиялық.

Әлеуметтік аспект ол белгілі бір саладағы қызметкердің біліктілігіне қойылатын талаптарды зерделеуге баса назар аударылатын кәсіби өзін-өзі анықтауда жастардың құндылық бағдарын қалыптастырудан тұрады.

Экономикалық аспект - бұл қоғамның қажеттіліктері мен жеке тұлғаның мүмкіндіктеріне сәйкес жастардың мамандық таңдауын басқару процесі (еңбек нарығын зерттеу).

Психологиялық аспект ол тұлғаның құрылымын зерттеуден, кәсіби бағдарлауды қалыптастырудан (саналы таңдау жасау қабілетінен) тұрады.

Педагогикалық аспект мамандық таңдауда және кәсіби қызығушылықта қоғамдық маңызы бар мотивтерді қалыптастырумен байланысты.

Медициналық-физиологиялық аспект денсаулық жағдайына сәйкес кәсіптік іріктеу критерийлерін, сондай-ақ мамандықтың үміткердің жеке басына қоятын талаптарын әзірлеу сияқты негізгі міндеттерді алға қояды.

Оқушылардың психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып, келесілерді ажыратуға болады мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмысының кезеңдері, мазмұны:

1-4 сыныптар: бастауыш сынып оқушыларының еңбекке деген құндылық қатынасын қалыптастыру, оның адам өміріндегі және қоғамдағы рөлін түсіну; оның әртүрлі түрлеріне, соның ішінде әлеуметтік, еңбек, ойын, зерттеушілік іс-әрекетке мүмкін болатын практикалық қатысуға негізделген оқу-танымдық іс-әрекетке қызығушылықты дамыту.

5-7 сыныптар: оқушылардың танымдық тәжірибе жинақтаудағы тұлғалық мәнін және кәсіби іс-әрекетке қызығушылығын дамыту; өз мүдделері мен мүмкіндіктері туралы түсініктері ("Мен" бейнесін қалыптастыру); әлеуметтік-кәсіптік тәжірибенің әртүрлі салаларында: техника, өнер, медицина, ауыл шаруашылығы, экономика және мәдениет салаларында бастапқы тәжірибе жинақтау. Бұған студенттердің жеке қабілеттерін адамға қойылатын кәсіби іс-әрекеттің талаптарымен байланыстыруға мүмкіндік беретін кәсіби сынақтарды орындауы ықпал етеді.

8-9 сыныптар: факультативтік сабақтар мен басқа да элективті курстар барысында білім беру сұранысын нақтылау; білім беру бейінін таңдауда адекватты шешім қабылдауды анықтау және қалыптастыру мақсатында топтық және жеке кеңес беру; қызығушылықтары мен қабілеттеріне, құндылық бағдарларына сәйкес білім беру сұранысын қалыптастыру.

10-11 сыныптар: Өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамыту іс-әрекеттерін үйрету, еңбектің таңдалған түрінде кәсіби қасиеттерді қалыптастыру, кәсіби жоспарларды түзету, таңдаған іс-әрекетіне дайындығын бағалау.

Үздіксіз білім беру жағдайындағы кәсіптік бағдар берудің мазмұны.

Кәсіптік бағдар беру мәселелерін шешу әр түрлі жағдайда жүзеге асырылады *оқушылардың іс-әрекет түрлері* (танымдық, қоғамдық пайдалы, коммуникативті, ойындық, өнімді еңбек).

Осы мақсатта кәсіптік бағдар беру бойынша мектеп және қалалық жұмыс жоспарлары жыл сайын жасалады. Бұл бағытты әр сынып жетекшісінің жоспарынан – кәсіптік бағдар бөлімінен байқауға болады. Мектептердегі кәсіптік бағдар беру жұмыстарына директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары жауапты. Әлеуметтік педагогтар, психологтар, қоғамдық жұмыстарды ұйымдастырушы мұғалімдер, "Технология" пәнінің мұғалімдері де сынып жетекшілеріне осы жұмыс блогын ұйымдастыруға көмек көрсетеді. Мектептердің ҚМУ-мен, кәсіпорындармен, кәсіптік техникалық білім беру ұйымдарымен, орта және жоғары оқу орындарымен, мектептен тыс мекемелермен, кәсіптік бағдар берудің аумақтық орталықтарымен тығыз байланысы.

Кәсіптік бағдар беру жүйесінің құрамдас бөліктерінің бірі психологтар жүргізетін 7-9 сынып оқушыларының кәсіптік бағдарлануын диагностикалау болып табылады. Осы мәліметтер негізінде сынып жетекшілері ата-аналармен және оқушылармен одан әрі жұмыс жүргізеді.

Мектептегі кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жүргізу бойынша педагогикалық ұжым қызметінің құрылымы

Білім беру ұйымындағы кәсіптік бағдар беруге жауапты

Білім беру ұйымындағы кәсіптік бағдар беруге жауапты, оның функцияларына мыналар кіреді:

- оқушылардың іс-әрекетін үйлестіру және үйлестіру мақсатында олардың өзін-өзі анықтауын педагогикалық қамтамасыз етуге жауапты субъектілердің өзара іс-қимыл стратегиясын әзірлеу;

- негізгі және жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі анықтауына әсер ететін жалпы білім беру мекемесінің әлеуметтік серіктестермен байланысын қолдау;
- жалпы білім беру мекемесінің тұжырымдамасы мен білім беру бағдарламасына сәйкес оқушылардың кәсіби және кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру бойынша педагогикалық ұжымның жұмысын жоспарлау;
- педагогикалық ұжымның осы бағыттағы іс-әрекетін талдау мен түзетуді жүзеге асыру (пән мұғалімдерінің, сынып жетекшілерінің оқушылардың өзін-өзі анықтауға бағытталған оқу-тәрбие жұмысы жүйесін ұйымдастыру бойынша кеңестері: кәсіптік білім беру, кәсіптік кеңесші-);
- жеке білім беру траекториясын анықтау, кәсіптік диагностика;
- жоғары сынып оқушыларының кәсіби және кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесі бойынша педагогикалық кеңестер, өндірістік кездесулер өткізу;
- оқушылардың өндірістік бригадаларын құру, жазғы еңбек практикасын ұйымдастыру;
- дарынды балалардың әртүрлі деңгейдегі пәндік олимпиадаларға қатысуын ұйымдастыру;
- оқушылардың өзін-өзі анықтау мәселесі бойынша сынып жетекшілерінің (тьюторлар, кураторлар), пән мұғалімдерінің, мектеп психологының біліктілігін арттыру жүйесін ұйымдастыру;
- оқушылардың бейіндік және кәсіби өзін-өзі анықтау мәселесі бойынша сынып жетекшілерінің (тьюторлар, кураторлар), пән мұғалімдерінің, мектеп психологының жұмысын бақылау функцияларын жүзеге асыру;
- бейіналды даярлық және бейінді оқыту желісінде оқушылардың сабақтарын ұйымдастыру;
- бейіналды даярлық және бейінді оқыту барысында кәсіптік бағдар беру курстарын оқытуға жетекшілік ету.

Үйлестірушінің ұсыныстарын орындау:

Сынып жетекшісі: мектептің тұжырымдамасына, білім беру бағдарламасына және тәрбие жұмысының жоспарына сүйене отырып:

- белгілі бір сыныпқа (топқа) оқушылардың танымдық, шығармашылық белсенділігін белсендіретін сан алуан формаларды, әдістерді, құралдарды қамтитын оқушылардың өзін-өзі анықтауын педагогикалық қолдаудың жоспарын құрастырады;
- жеке және топтық кәсіптік бағдар беру әңгімелерін, пікірталастарды, конференцияларды ұйымдастырады;
- оқушылардың бейімділігіне психологиялық-педагогикалық бақылаулар жүргізеді (бақылаулар, сауалнамалар, тестілер туралы мәліметтер оқушының жеке картасына жазылады);
- білім алушыға жеке білім беру траекториясын жобалауға, мамандандырылған оқыту мен кәсіптік дамудың нұсқаларын модельдеуге, өз жетістіктерін талдауға, өз портфолиосын құрастыруға көмектеседі;
- оқушылардың жоғары оқу орындары мен орта кәсіптік оқу орындарындағы ашық есік күндеріне баруын ұйымдастырады;
- оқушылардың кәсіпорындарға тақырыптық және кешенді экскурсияларын ұйымдастырады;
- мектеп психологына, оқушыларға және олардың ата-аналарына өзін-өзі анықтау мәселесі бойынша сауалнама жүргізуге көмектеседі;
- оқушылардың кәсіби және кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығын қалыптастыру мәселесі бойынша ата-аналар жиналысын өткізеді;
- оқушылардың мектеп түлектерімен — жоғары оқу орындарының студенттерімен, орта кәсіптік мектептермен кездесулерін ұйымдастырады.
- аймақтық оқу орындары.

Пән мұғалімдері:

- әр түрлі әдістер мен құралдарды қолдана отырып, оқушылардың танымдық қызығушылығын, шығармашылық бағытын дамытуға ықпал ету: жобалық іс-шаралар, іскерлік ойындар, семинарлар, дөңгелек үстелдер, конференциялар, пәндік апталар, олимпиадалар, факультативтер, қабырға газеттері байқаулары, үй жұмыстары және т.б.:
- сабақтардың кәсіптік бағдарлануын қамтамасыз етеді, оқушылардың бойында жалпылықты қалыптастырады
- еңбек, кәсіби маңызды дағдылар;
- оқушылардың бойында адекватты өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға ықпал ету;
- оқушылардың бейімділігі мен қабілеттерін анықтау бойынша бақылаулар жүргізеді;
- оқу бағдарламаларын сыныптың бейініне, оқушылардың ерекшеліктеріне қарай бейімдейді.

Кітапханашы:

- мұғалімдер мен оқушыларға мамандық таңдауға (оқу жылы бойынша) және кәсіптік бағдар беруге көмектесетін әдебиеттерді жүйелі түрде таңдайды;
- оқушылардың оқу қызығушылықтарын зерттейді және мамандық таңдауға көмектесетін әдебиеттерді ұсынады; мамандықтар бойынша кітап көрмелерін және мамандық таңдау тақырыптары бойынша оқырмандар пікірсайыс-конференцияларын ұйымдастырады;
- әдістемелік материалдарды, аймақтың кадрларға қажеттілігі туралы анықтамалық мәліметтерді және басқа да көмекші материалдарды (фотосуреттер, қиындылар, сызбалар, проспектілер, бағдарламалар, мамандық сипаттамалары) жинақтайды және жүйелейді.;
- мамандықтар бойынша салалар мен салалар бойынша (машина жасау, көлік, құрылыс, өнер әлемі және т.б.) әдебиеттер көрмесін үнемі ұйымдастырады.

Әлеуметтік педагог:

- мектеп оқушыларында адекватты өзін-өзі бағалаудың тәуекел тобын қалыптастыруға ықпал етеді, өйткені, әдетте, мұндай балаларда ол төмен бағаланады;
- тәуекел тобындағы балалардың кәсіби және өмірлік өзін-өзі анықтау үдерісіне педагогикалық қолдау көрсетеді;
- оқушыларға әлеуметтік мәселелер бойынша кеңестер береді;
- сынып жетекшісіне оқушының өзін-өзі анықтау үдерісіне кедергі келтіретін әлеуметтік факторларды талдау мен бағалауда көмек көрсетеді.

Мектеп психологы:

- оқушылардың кәсіби қызығушылықтары мен бейімділіктерін зерттеу
- оқушылар мен олардың ата-аналарына сауалнама жүргізу арқылы оқушының кәсіби және кәсіби өзін-өзі анықтауға дайындығын бақылауды жүзеге асырады;
- оқушыларды кәсіптік бағдарлау бойынша тренингтік сабақтар өткізу;
- таңдау тақырыбы бойынша ата-аналар мен мұғалімдерге әңгімелесу, психологиялық ағарту жұмыстарын жүргізеді;
- оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, психологиялық консультациялар жүргізеді;
- оқушылардың бойында адекватты өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға ықпал ету;
- оқушылардың ата-аналарын оқушылар алдында өз кәсібі туралы сөз сөйлеуге шақырады, үйірме жетекшілеріне жұмысқа тартады;
- сынып жетекшісіне оқушылардың қызығушылықтары мен бейімділіктерін талдау мен бағалауда көмек көрсетеді;
- кәсіптік диагностика бойынша мәліметтер базасын жасайды.

Медицина қызметкері:

- әр түрлі формаларды, әдістерді, құралдарды қолдана отырып, оқушылардың салауатты өмір салтына деген көзқарасын қалыптастыруға ықпал етеді;
- оқушылармен кәсіби мансаптағы жетістік пен адам денсаулығының арақатынасы туралы әңгімелер жүргізеді;
- денсаулық жағдайының кәсіби мансапқа әсері мәселесі бойынша кеңестер береді;
- сынып жетекшісіне, мектеп психологына және әлеуметтік педагогқа оқушылардың іс-әрекетін талдауға көмектеседі.

Жұмыстың бағыттары мен формалары.

Ұйымдастырушылық-әдістемелік қызмет

- Оқушылармен кәсіптік бағдар беру жұмысы бойынша үйлестірушілердің жұмысы.
- Мұғалімдерге материалдар мен диагностикалық карталарды таңдауда әдістемелік көмек.

Оқушылармен жұмыс

- Кәсіптік диагностикалық іс-шаралар, мансапты жоспарлау бойынша сабақтар мен тренингтер түріндегі кәсіптік бағдар беру қызметтерінің кешені;
- Оқу профилін таңдау бойынша консультациялар (инд., топтар.).
- Сауалнама
- Экскурсияларды ұйымдастыру және өткізу (оқу орындарына, кәсіпорындарға)
- Кәсіпорындардың, оқу орындарының өкілдерімен кездесулер.

Ата-аналармен жұмыс

- ата-аналар жиналысын өткізу, (жалпы мектеп, сынып);
- ата-аналарға арналған дәрістер.
- мұғалімдердің мектеп оқушыларының ата-аналарымен жеке әңгімелері;
- оқушылардың ата-аналарына сауалнама жүргізу;
- оқушылардың ата-аналарын оқушылар алдында әңгімелесу үшін сөз сөйлеуге тарту;
- оқушылардың ата-аналарын үйірмелердің, спорт секцияларының, көркемөнер студияларының, оқушылар театрларының, қоғамдық оқушылар ұйымдарының жетекшілері ретінде жұмысқа тарту;
- кәсіпорындарда жоғары сынып оқушыларының кәсіптік сынақтарын ұйымдастыруда ата-аналардың көмегі;
- ата-аналардың демалыс уақытында оқушыларды уақытша жұмысқа орналастыруды ұйымдастыруға көмегі;
- мектептің ата-аналар комитетін сыныптардың ата-аналар комитеттерінің өкілдерінен, мұғалімдермен бірлесе отырып, оқушылардың өзін-өзі анықтауына педагогикалық қолдау көрсетуге дайын оқушылардың ең белсенді ата-аналарынан сайлау;
- жалпы білім беретін оқу орнының қызметкерлерін, оқушылардың ата-аналарын, мектепке демеушілік көмек көрсететін жеке кәсіпкерлерді, қамқорлық ұйымдарының өкілдерін және т.б. қамтитын қамқоршылық кеңесті құру.

Оқушыларға кәсіптік бағдар берудің тиімділігін қалай бағалауға болады

Негізгілеріне *тиімді критерийлер бойынша* ал кәсіптік бағдар беру жұмысының тиімділік көрсеткіштеріне, ең алдымен, жатады;

мамандық және оны алу жолдары туралы жеткілікті мәліметтер.

Мамандықты саналы түрде таңдау қажеттілігі.

оқушының еңбектің әлеуметтік маңыздылығына сенімі

оқушының өзін-өзі тану дәрежесі.

оқушының негізделген кәсіби жоспарының болуы.

Кәсіби таңдаудың негізділігі әділетті деп саналады негізгілерінің бірі кәсіптік бағдар беру жұмысының тиімділігінің критерийлері. Бұл критерий, алайда, тәуелсіз емес, кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі бағыттарын жүзеге асыруға байланысты. Негізділік көрсеткіші - бұл кәсіптің адамға қойылатын талаптарын өзінің жеке ерекшеліктерін, олардың кәсіби қызметтегі табысына тікелей әсер ететін, яғни кәсіби маңызды қасиеттерін

білумен байланыстыра білу. . Соңғыларының қалыптасуы мамандық таңдау негізділігінің қосымша критерийі болып табылады.

Критерийлер

Көрсеткіштер

9 сынып

Когнитивті

(К)

1. Өз бейімділіктерін, қабілеттерін, жеке қасиеттерін білу.
2. Өзін-өзі диагностикалау және өзін-өзі дамыту әдістерін меңгеру.
3. Еңбек әлемі мен кәсіптердің алуан түрлілігін білу; кәсіби қажеттіліктің болуы өз қалауына, бейімділігіне, қабілетіне қарай таңдау.
3. Кәсіби қызметтің пәндік жағын білу; жалпы және арнайы кәсіби маңызды қасиеттер (СКҚ).
4. Бейіндік оқытудың ерекшеліктерін, оның кәсіби өзін-өзі анықтау үшін маңыздылығын түсіну.
4. Өз қызығушылықтарын, бейімділіктерін, қабілеттерін білу.

Мотивациялық-құндылық

(М-Ц)

1. Білім алуға деген қызығушылық.
2. Таңдалған бейініне сәйкес оқуын жалғастыруға деген оң көзқарас.
3. Қажетті кәсіптік қызметті таңдау мақсатына жетудің шарты ретінде мамандандырылған оқытуға саналы мотивация.
4. Кәсіби ниеттерінің жеке бейімділіктері мен мүмкіндіктерімен байланысы негізінде оқыту бейінін таңдау қажеттілігін түсіну.
5. Оқу бейінін, дербестігін және таңдауды жүзеге асырудағы белсенділікті таңдау субъектісі ретінде өзіне адекватты қатынас.
1. Тұрақты танымдық қызығушылықтар.
2. Таңдалған кәсіптік қызметке деген көзқарас (таңдалған кәсіптік қызметтің қоғамдық және жеке маңыздылығын түсіну, құндылық бағдарлары жүйесінде таңдалған мамандыққа қызығушылықтың болуы).
3. СКҚ-ның адекватты өзін-өзі бағалауы.

Іс-әрекеттік-практикалық (Д-П)

1. Қойылған кәсіптік-бағдарлы мақсаттарға жетудегі ерікті күш-жігердің көрінісі.
2. Қызығушылық тудыратын, кәсіби маңызы бар білім беру пәндері бойынша жоғары нәтижелерге қол жеткізуде өзінің шығармашылық әлеуетін, коммуникативтілігін және дербестігін көрсету.
2. Таңдалған саладағы ғылыми-зерттеу, трансформациялық және коммуникативтік іс-әрекетке дайындық.
3. Шығармашылыққа бағдарлану.
4. Жетілдіруге ұмтылу СКҚ.

Ретінде *процестік критерийлер* кәсіптік бағдар беру жұмысының тиімділігіне мыналар бөлінеді:

1. **жеке сипат** кез келген кәсіптік бағдар беру ықпалы (оқушының жеке ерекшеліктерін, отбасылық қарым-қатынас сипатын, еңбек әрекетінің тәжірибесін, кәсіби маңызды қасиеттерін дамытуды ескере отырып);
2. **кәсіптік бағдар берудің ықпалының ең алдымен тұлғаның жан-жақты дамуына бағыттылығы** (мамандық таңдауда еркіндік беру, кәсіби қызметтің әртүрлі салаларында күш-жігерді сынауға мүмкіндік туғызу, кәсіби қызмет саласын өз бетінше таңдауда белсенділікті ояту және кәсіби жоспарды анықтау).

Жоғары сынып оқушыларының кәсіптік өзін-өзі анықтауға дайындығының критерийлері мен көрсеткіштері, оқу бейінін таңдауға сәйкес